

I. Náhradní výchovná péče

Je prokázáno, že ústavní neboli institucionální výchova nezabezpečuje v určitých směrech dostatečně kvalitní prostředí pro život dítěte a jeho zdravý vývoj a stejně tak i pro přípravu na budoucí „úspěšný“ život. Přestože se snaží tyto atributy naplnit, ve většině případů nedosáhne v procesu osamostatňování, resp. v procesu sociálního začleňování (integrace) dítěte takových výsledků jako péče rodinná. Nicméně Matoušek konstatuje, a my mu v tomto směru dáváme za pravdu, že ani v dnešní době nejsou zařízení náhradní výchovné péče přežitkem, neboť je to bohužel stále jediná možnost, jak některým dětem umožnit důstojný život (Matoušek, 1999, s. 22). Podle Jánského je ústavní výchova dobrým východiskem, nikoliv však optimálním řešením (Jánský, 2004, s. 92). Stejně tak Whittaker tvrdí, že bychom neměli vnímat umístění dítěte do výchovného zařízení pouze v negativních souvislostech. Doslova říká, že ani výchovné zařízení, ani rodinu bychom neměli označovat za „ty špatné“. Rieger naopak tvrdí, že právě pobyt dítěte ve výchovné instituci může celý jeho problém ještě zhoršit. Vnímá výchovnou instituci jako specifické prostředí, které se může spolupodílet na dalších problémech dítěte (Rieger, 2009, s. 23).

Lze konstatovat, že forma náhradní výchovné péče o dítě je pro stát finančně nákladnější. Je nákladnější než náhradní rodinná či pěstounská péče (jen pro srovnání – ústavní péče jednoho dítěte v České republice, samozřejmě v závislosti na různých aspektech, stojí stát přibližně 150 – 250 tis. Kč ročně; pěstounská péče na jedno dítě, opět v závislosti na různých individuálních potřebách a odlišnostech dítěte, stojí asi 60 – 70 tis. Kč ročně).

Na konci roku 2008 byl v České republice počet dětí a dospívajících do 18 let celkem 1 985 738. Tvořili tedy zhruba 19 procent z celkové populace. V roce 2007 Česká republika dosáhla primátu v žebříčku Evropských zemí v počtu dětí v ústavní péči na osobu: 35 dětí na 10 000 dětí z celkové populace (ÚZIS, 2007, ČSÚ, 2007). Na konci roku 2007 žilo v České Republice okolo 28 000 dětí ve všech formách náhradní péče (MPSV, 2008), z toho 21000 dětí žilo v náhradní výchovné péči. Počet zařízení ústavní péče a počet dětí v těchto zařízeních do roku 2009 konstantně stoupal. V té době každé sté české dítě vyrůstalo v ústavní péči. V roce 2009 opustilo ústavní péči 878 dětí a 700 dětí náhradní rodinnou péči (MPSV, 2009).

Všechny studie vedené nevládními organizacemi orientovanými na náhradní péči rovněž potvrzují vysoké procento romských dětí v ústavních zařízeních, aktuálně tvoří 30 až 60 % v zařízeních ústavní péče (Říčan, 1998, MPSV 2015).

Zatímco dle statistik MŠMT bylo např. v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy v České republice (dětských domovech, výchovných ústavech, diagnostických ústavech, pomineme-li ústavy sociální péče a ostatní zařízení) ve školním roce 2003/04 7250 dětí, ve školním roce 2009/10 to bylo již 7820, tedy nárůst o 520 dětí během pěti let. Jak je patrné, počet dětí v ústavní péči ještě před několika málo roky kontinuálně narůstal a dle oficiálních statistik jsme tak donedávna byli jednou ze zemí s největším počtem dětí umístěných v ústavní péči.

Integrace neboli sociální začlenění těchto dětí, resp. mladých dospělých po dovršení zletilosti, se tak stává tvrdým oříškem pro všechny, kteří se institucionální výchovou zabývají (Folda a kol., 2009, s. 5).

1. Stručný nástin problémů náhradní výchovné péče

Charakteristika bude provedena z pohledu možných problémů v následném osamostatňování či sociálním začleňování klientů. Téměř ve všech odborných knihách nebo časopisech, zabývajících se danou tematikou, se dočteme, že výchova v zařízeních náhradní výchovné péče s sebou přináší nemalé množství problémů. Paradoxně je právě do náhradní výchovné péče umisťováno značné množství dětí a mládeže.

Jako nejčastější důvody pro umístění dítěte do náhradní výchovné péče bývá uváděno nezvládnutí výchovy v rodině, výchovné zanedbání, zneužívání a týrání dítěte, dále trestná činnost, alkoholismus, závislost na drogách a případná prostituce rodičů (především matky) apod. Ze strany dítěte je to pak nejčastěji:

odmítání akceptace rodičů, agresivita, závislost na drogách či alkoholu, prostituce dítěte a mnohé další příčiny.

Centrum pro náhradní rodinnou péči a výzkum péče o děti a mladistvé opouštějící ústavní péči potvrzuje, že klienti, kteří opouští ústavní péči, jsou znevýhodněni několika faktory:

- vykazují znaky psychické deprivace;
- jsou sociálně izolovaní;
- vykazují problémy v chování;
- mají osobnostní a vývojové problémy;
- nejsou soběstační;
- jsou neschopni starat se sami o sebe;
- ztrácí svou ekonomickou a sociální jistotu, když opouští ústavní zařízení;
- ztrácí realistické pojetí života mimo náhradní péči;
- nemají žádnou finanční, sociální, nebo emocionální podporu;
- jsou izolovaní v odlehlých zařízeních, kde tráví většinu svého času a budují většinu svých vztahů;
- mají limitované, nebo žádné zkušenosti s rodinným prostředím;
- čelí problémům v partnerských vztazích;
- postrádají komunikační dovednosti v rozvoji chování, nezbytného k tomu, aby obstáli se spolubydlícími;
- nemají dostatečné vzdělání, nebo ho nejsou schopni uvést do praxe;
- postrádají přípravu k zaměstnání, související s pracovními zvyky a respektováním pravidel (Folda a kol., 2009).

Podle statistik Ministerstva vnitra 41% těchto mladých lidí po opuštění náhradní výchovné péče spáchá trestné činy (MVČR, 2007). Extrémně vysoký počet klientů uteče mimo zařízení náhradní výchovné péče ještě předtím, než dospějí, někteří z nich se stávají oběťmi sexuálního zneužívání, návykových látek, nebo bezdomovci.

Výše uvedenou skupinu dětí můžeme považovat za sociálně znevýhodněnou. Z toho vyplývá, že je nutné hledat nejen teoretická východiska sociálního začleňování těchto sociálně znevýhodněných dětí, ale v rámci celého procesu tato východiska co nejlépe využít v praxi (reálném životě). Nemělo by nám však jít pouze o efektivitu vynaložených finančních prostředků nebo efektivitu vynaloženého úsilí, vkládaného do institucionální výchovy dětí, ale mělo by nám jít především o jedince samotného – o dítě. Z mého pohledu jsou v rámci edukace mnohem více rozhodující kvalitativní činitele ve výchově než dosažení kvantity vědomostí ve vzdělání. Kraus uvádí, že bychom možná měli klást menší důraz na

vlastní proces předávání poznatků a větší na celkový osobnostní rozvoj, menší důraz na kognitivní složky rozvoje dítěte a větší na složky emotivní a konativní (Kraus, 2008, s. 102). Jsme přesvědčeni o tom, že je nezbytně nutné podporovat vývoj těchto kvalitativních činitelů v rámci komplexního rozvoje osobnosti jedince (např. pozitivními vzory, dostatkem pozitivních sociálních interakcí či přiměřenou zpětnou vazbou). Současně považujeme za důležité zvyšovat kompetence jedince (především jeho schopnosti, praktické dovednosti, orientaci v prostředí apod.), které by měly vést k lepšímu osamostatnění, resp. lepšímu začlenění do společnosti. Pochopitelně nemůžeme opomíjet sociální dovednosti.

Pokud bychom hledali smysl výchovy ve výchovných zařízeních, mohli bychom z tohoto úhlu pohledu konstatovat, že prvořadým úkolem by měl být komplexní rozvoj osobnosti klienta, vedoucí k jeho plnému osamostatnění, resp. plnohodnotnému životu (plnému začlenění – integraci) jedince ve společnosti, a to ve všech významných oblastech jeho života.

V této publikaci popisované problémy, spojené s umístěním dětí do výchovných zařízení, můžeme shrnout do čtyř bodů tak, jak to ve svých knihách uvádí Matějček:

- *absence sociálního zázemí*, která vychází z minulosti, kdy byla snaha izolovat dítě od původní patologické a nežádoucí rodiny;
- *sociální izolace*, neboť dříve zařízení ústavní péče vznikala v objektech, které byly na okrajích měst či mimo občanské zástavby, což bylo hlavně kvůli využití těchto objektů, neměly děti mnoho možností, jak se sociálně pozitivně prosadit;
- *emociální nezralost* je způsobená dlouhodobou citovou frustrací v důsledku malého kontaktu s rodiči a anonymním prostředím v ústavním zařízení. Dítě tak nemá dostatek soukromí, intimity a nemá mnoho možností učit se řešení problémů v běžném životě. Následkem může být např. „citový chlad“;
- *sociální závislost* (nedostatečná připravenost a samostatný život ve společnosti) jako její příčiny můžeme považovat také citovou frustraci a absenci hlubších citových vztahů, které je nemožné v zařízení zabezpečit. Podíl má také samotné nedostatečné zabezpečení dětí po jejich odchodu (Matějček, 1992).

Právě v těchto bodech vidíme nedostatky v oblasti náhradní výchovné péče, které by mohly být eventuální příčinnou nedostatečného osamostatnění, resp. příčinou sociálního vyloučení klientů výchovných zařízení. Zmíněné problémy jsou předmětem našeho výzkumného šetření. Prozatím se zde omezíme jen na

stručný nástin problémů spojených s fází osamostatňování, resp. s odchodem klientů do běžného života.

2. Systém náhradní výchovné péče a následné péče v České republice

Zásadní překážkou pro zkvalitnění fungování celého systému náhradní péče o děti žijící mimo původní rodinu se dlouhodobě jeví kompetenční roztržštěnost. Vlivem mnohdy nejasného vymezení kompetencí, nebo naopak jejich vzájemného překrývání, dochází v oblasti sociálně-právní ochrany dětí k situacím, kdy příslušné instituce nejsou schopné adekvátně a rychle řešit kritickou životní situaci dětí. Sociálně právní ochrana dětí je na národní úrovni rozdělena mezi několik ministerstev (s tímto problémem se v další části textu setkáme i u jiných států). Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) usměrňuje služby následné péči a sociální prevence. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) dohlíží na zařízení ústavní a ochranné výchovy, Ministerstvo zdravotnictví má na starosti poskytování péče dětem do tří let života, Ministerstvo vnitra řídí krajské úřady, městské úřady, resp. obecní úřady obcí s rozšířenou působností, jejichž součástí jsou i orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Metodicky orgány sociálně-právní ochrany dětí vede Ministerstvo práce a sociálních věcí. Rozdělení zodpovědností způsobuje problémy v mezirezortní komunikaci. Pokus o sjednocení směrnic a jejich přiřazení k jednomu ministerstvu (Ministerstvu práce a sociálních věcí) nebyl úspěšný. Stále jsou však v plném proudu diskuse týkající se možného vytvoření koordinačního orgánu na národní úrovni (Prokop, 2013, 2014).

V České republice existují tato zařízení náhradní výchovné péče a následné péče:

- domovy pro ohrožené děti ve velmi nízkém věku (dříve kojenecké ústavy, dnes jsou to většinou **dětská centra** při dětských domovech);
- **diagnostické ústavy** (připravující komplexní diagnostické zprávy, ve kterých je hodnocen výchovný, vývojový a sociální rozvoj dětí a mládeže; obvykle trvá osm týdnů; preventivní výchovná péče může být poskytována také ambulantně);
- **dětské domovy** pro děti a mládež ve věku 3-18 let (opatrují klienty bez závažných poruch chování, jejich nezletilé matky mohou být umístěny ve stejných domovech);
- **dětské domovy se školou;**
- **výchovné ústavy** (jsou zaměřeny na školní děti s poruchami chování a na ty, kteří vyžadují speciální výchovnou či léčebnou péči);

- **středisko výchovné péče** – je školské zařízení poskytující preventivně výchovnou péči dětem a mladistvým s poruchami chování. Náplní střediska je diagnostika a náprava výchovných problémů, nebo negativních projevů chování, které nastaly u dítěte zpravidla od 10 let věku do ukončení středního vzdělání. Středisko pracuje nejen s jedincem, který se negativního chování dopouští, ale také s jeho nejbližším okolím, jako je rodina a škola. Jedná se o dobrovolný a bezplatný typ preventivně výchovné péče nabízený klientům a celým rodinám.
- **detenční ústavy** – jedná se o výchovně nápravné instituce, které jsou navrženy pro mladé jedince nad 15 let s vážnými problémy v chování (anti-sociálního chování). Jsou řízeny stejným zákonem jako nápravné zařízení pro mládež a poskytují péči dětem se soudně nařízenou ústavní výchovou nebo stanovenou ochrannou výchovou);
- **zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc** (asistence pro podporu a ochranu dětí, které jsou vážně ohrožené, nebo zneužívané);
- **domy na půli cesty** – podle zákona o sociálních službách poskytují domy na půli cesty dočasné ubytování (zpravidla na jeden rok, podobně jako azylové domy) pro zletilé osoby od 18 do 26 let věku opouštějící školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popř. pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, zletilé osoby propuštěné z výkonu trestu, z jiných sociálních zařízení, z pěstounských rodin a další osoby ohrožené sociálním vyloučením;
- **azylové domy** – sociální služba azylový dům je určena občanům starším 18 let, kteří se nacházejí v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Azylový dům slouží těmto lidem k překlenutí velmi vážné životní situace, v průběhu které ztratili z různých příčin bydlení (nebo jej dosud nenalezli), ale přesto mají zájem svou kritickou situaci řešit nebo hledat společné řešení této situace (Prokop, 2012). Existují i azylové domy pro matky s nezletilými dětmi;
- **noclehárny** – jde o službu sociální prevence, jejímž cílem je umožnit jejím uživatelům, aby mohli přenocovat v důstojných podmínkách noclehárny, mohli se vykoupat, najíst, převléknout do čistého oblečení, dále získali informace, jakým způsobem mohou řešit svou nepříznivou situace, případně byli motivováni k využívání dalších služeb, které potřebují pro dosažení sociálního začlenění (Prokop, 2013b).
- **chráněná bydlení** – je pobytovou službou poskytovanou osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu duševního onemocnění, jejichž

situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Chráněné bydlení má formu skupinového;

- **systém sociálního bydlení** – jedná se především o systém sociálních bytů, ale i ubytoven.

Legislativní vymezení náhradní výchovné péče najdeme hned v několika zákonech, kterými jsou:

- *Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání;*
- *Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů;*
- *Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (systém sociálních služeb pro děti a mládež);*
- *Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.*
- *Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, novelou je zákon č. 401/2012 Sb;*
- *Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů;*
- *Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů a další právní předpisy, zejména zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů a vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi;*
- *Vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi.*

Zákon 109/2002 Sb. říká, že klient po dosažení 18 let může **zůstat v ústavní péči**, pokud se systematicky připravuje na budoucí povolání a je nezaopatřený, nejdéle však do 26 let. V takovém případě je nutné s výchovným zařízením uzavřít dohodu o rozšíření přímého poskytování jeho služeb. Ubytování může být uvnitř zařízení, nebo mimo něj, vedení zařízení však musí klienta o těchto možnostech informovat.

Tento zákon rovněž dovoluje zařízením ústavní péče zřizovat **samostatné bytové jednotky** pro ubytování maximálně 3 lidí ve věku více než 16 let, kteří se připravují opustit zařízení. Zákon dále nařizuje řediteli zařízení, aby ohlásil na příslušný obecní úřad dle místa trvalého bydliště klienta jeho nadcházející odchod ze zařízení, a to alespoň 6 měsíců před propuštěním dítěte. Pokud mladý

člověk opouští zařízení z důvodu plnoletosti, musí mu ředitel umožnit setkávání se sociálním pracovníkem (viz kapitola 3.3 „Rámec procesu osamostatňování v České republice“).

Podle výše uvedeného zákona je klient opouštějící výchovné zařízení po dosažení plnoletosti oprávněn přijmout **materiální pomoc**, nebo jednorázovou **finanční podporou** do výše 15000 korun, založenou na jeho reálných potřebách. Kromě toho ve spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dítěte je klientovi poskytnuto **poradenství a asistence** při hledání práce a místa bydlení.

Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách stanovuje, že poskytovatelé sociálních služeb musí zdarma poskytovat poradenství, zahrnující kontakt se společenstvím, sociálně-terapeutické služby a asistenci při uplatňování práv a oprávněných zájmů. Zákon také výslovně nastavuje sociálně preventivní služby pro předcházení **sociálnímu vyloučení** ohrožených lidí. Podle zákona jsou tyto služby poskytovány bezplatně.

Zákon 109/2002 Sb. a také zákon č. 111/2006 Sb. a další právní předpisy, zejména zákon č. 110/2006 Sb. a vyhláška č. 389/2011 Sb. garantují odcházejícím klientům **nárok na finanční pomoc**.

Zákon o pomoci v hmotné nouzi říká, že osoba propuštěná ze zařízení ústavní péče nebo z pěstounské péče, u které je neuspokojivé sociální zázemí a která má nedostatečné finanční zdroje, může obdržet jednorázovou **mimořádnou okamžitou pomoc** do maximální výše 1000 korun českých. Zákon dále doporučuje stanovit **Individuální motivační plán**, který má být uzavřenou spoluprací s osobou v hmotné nouzi, s cílem prevence jejího sociálního vyloučení. Obsah Individuálního motivačního plánu by měl obsahovat nastavení konkrétních, individuálních kroků a měl by také obsahovat jejich postup.

V České republice se v současné době připravuje **zákon o sociálním bydlení**, který by měl platit od 1. 1. 2017. O zákoně se hovoří již 15 let, přesto nebyl dosud přijat. V rámci zákona by měla obcím přibýt povinnost zajistit určité procento bytů, které by byly určeny pro sociálně slabé občany. Nejde však pouze o výstavbu nových bytů, ale o skutečně funkční systém sociálního bydlení. V České republice je přibližně 150 tis. volných bytů, které by byly po rekonstrukci vhodné pro dané účely. Někteří poslanci, ale i sociální pracovníci, či další osoby, které se daným problémem zabývají, se domnívají, že není vhodné jít cestou tzv. sociálního inženýrství a vytvářet „koncentrované“ bydlení sociálně slabých občanů, které s sebou následně přináší velké množství dalších problémů.

Individuální plánování

Individuální plánování není v České republice (na rozdíl od Polska) součástí systému náhradní výchovné péče. Používá se buď v sociálních službách, nebo službách následné péče o děti. Tvorba Individuálního plánu je nástrojem pro **aktivizaci a motivaci** klienta (uživatele). Individuální plán je vyjádřením **vzájemného závazku a vymezením odpovědností** zúčastněných stran. V rámci individuálního plánování je důležité dodržovat určité principy:

- *normalizace* – vytvářet pro klienta podmínky co nejvíce podobné podmínkám, v jakých žije člověk bez znevýhodnění. Pro dítě je normální žít v rodině (výchovné zařízení by mělo doplňovat, kompenzovat, případně regulovat vliv rodiny);
- *aktivní účasti* – klienta a jemu blízkých lidí;
- spolupráce všech, kteří mohou situaci klienta ovlivnit – s jasnou definicí rolí a odpovědností;
- *podpory pozitivního potenciálu klienta* (rodiny) – rozvíjení pro-sociálních dovedností a postojů jako prevenci asociálního chování;
- *pružnosti a efektivity* – periodické ověřování, zda plán vede k naplnění cílů;
- *užívání neprofesionálního jazyka* – formulování plánu takovým způsobem, aby mu klient (rodina) rozuměla.

Východisky Individuálního plánu mohou být:

- klientova **biografie** (popis průběhu jeho života);
- **aktuální problémy** klienta (jeho hlavní problém);
- **přehled rizik**, které hrozí klientovi;
- **přehled potřeb klienta** (Matoušek a kol., 2008).

3. Systém náhradní výchovné péče a následné péče v Polsku

Systém péče

Základními právními úpravami, které regulují fungování institucí náhradní péče (rodičovské, tzv. „opiekuńczo wychowawczych“) je zákon ze dne 12. 3. 2004 o sociální pomoci. Na základě tohoto zákona byla vydána vyhláška ministra práce a sociální politiky ze dne 19. října 2007 ve věci právních úprav institucí opiekuńczo wychowawczych.

V Polsku existuje více různých způsobů klasifikace institucí náhradní výchovné péče, ale v odborné literatuře se ustálilo toto členění:

- **instituce denní podpory** – úkolem je pomoc ve vzdělávání, organizaci volného času, rozvoji zájmů, dále se jedná o zajištění sportovních aktivit

a také práci s rodinou dítěte. Tyto instituce fungují každý den min. 4 hodiny denně, nejčastěji v době, která odpovídá potřebám dětí a rodičů. Vznik institucí reaguje na rozšiřující se jev tzv. „**děti ulice**“. Zařízení mají funkci kompenzační, pečovatelskou, výchovnou, profylaktickou a integrační. Jedná se o formy sportovních klubů, výletů, táborů, ale také teplých jídel a jiné sociální pomoci. Tomuto typu v České republice odpovídají „nízko-prahová centra“.

- **instituce celodenní** (24 hodinové „schronisko“ – útulek) – tyto instituce pečují o děti, které nemají dostatečnou péči a podporu rodiny a kterých soud rozhodl, že pro „dobro“ dítěte převezme za rodiče tuto povinnost instituce (stát). Děti se do těchto zařízení umísťují ve chvíli, kdy zůstanou vyčerpány všechny možnosti, včetně umístění dítěte do náhradní rodiny. V rámci těchto institucí existují instituce:
  - * intervenční – poskytují dětem péči po dobu trvání krizové situace. Přijímají děti, které potřebují okamžitou péči a výchovu, ve věku od 11 do 18 let, výjimečně děti mladší, a to nezávisle na místě bydliště. Děti jsou zde umísťovány max. na tři měsíce, s možností výjimečného prodloužení na dobu dalších třech měsíců (v případě komplikací v rámci právních úkonů). Sem patří také instituce tzv. „rodzinne pogotowie opiekuńcze“ (sociální pomoc rodině, rodinná krizová pomoc), které mají za cíl navrátit dítě do rodiny nebo je umístit do náhradní rodiny či odpovídající instituce (v České republice této instituci odpovídá diagnostický ústav nebo zařízení okamžité pomoci);
  - * rodinné – neboli profesionální pěstounská péče. Jedná se o vícečetnou rodinu od 4–8 dětí (ve výjimečných případech menší, či větší). Nejčastěji fungují ve formě SOS dětských vesniček (v České republice existují taktéž SOS vesničky a v současné době vznikl i institut profesionální pěstounské péče);
  - * socializační – instituce, které dítětem zajišťují péči a výchovu a současně uspokojují jejich základní potřeby. Zásadní místo zde zaujímají dětské domovy a dětské domovy rodinného typu. Jedná se i o děti osiřelé. Janus k danému tématu uvádí, že osiření je zřídka příčinou umístění dítěte v DD, nejčastěji mají klienti oba dva rodiče – okolo 60%, částeční sirotci okolo 30% a sirotci okolo 5% všech klientů (Janus, 2006, s. 37–38);
  - * resocializační – jsou instituce, které jsou určeny pro děti vykazující projevy „demoralizace“ – asociálního chování (v České republice tomuto

typu odpovídají výchovné ústavy), jsou různého typu – pro chlapce, děvčata, koedukované, spojené se školou apod.);

- * multifunkční – zákon o sociální pomoci, článek 80 připouští i sloučení činností intervenčních, socializačních a ostatních s cílem pomoci rodině v podobě multifunkční instituce. Poskytují dětem denní nebo celodenní péči a výchovu, společně s terapeutickými činnostmi. Současně pracují s jeho rodinou s cílem vylepšit pečovatelsko výchovné dovednosti rodičů. Působí tedy na dítě a současně i na rodinu. Jedná se často o instituce alternativní, nestátní se státní podporou.

V následné péči se ukazuje několik iniciativ v procesu osamostatnění klientů z institucí opiekuńczo wychowawczych:

- **dětské domovy** – podílejí se na osamostatnění různými formami, jako jsou:
  - * *programy osamostatňování* – mezi ně patří např. „programy dobrého startu“, které provázejí klienty v samotném dětském domově i po jeho opuštění. Jsou určeny pro mládež s psychosociálními problémy (Kolankiewicz, 2007, s. 7), „Przewodnik usamodzielnienia“ – Průvodce osamostatnění (Banasiak, 2010) a „Usamodzielniaj sie zdrowo“ – Zdravě se osamostatňuj (Bunowska, 2011);
  - * *byty pro osamostatnění*, které jsou zřizovány podle francouzského vzoru (viz kapitola 4.4 „Vybrané příklady dobré praxe“). Tato forma následné péče je určena pro klienty starší 18 let. O umístění rozhoduje pedagogická rada instituce. Klient dostává peníze na jídlo a placení služeb spojených s nájmem. Klient umístěný v tomto bytě má vždy určeného vychovatele, který o něj pečuje s jasně vymezenými povinnostmi (Żukowski, 2011, s. 32–33). Doba pobytu je od 6 do max. 18 měsíců;
  - * *osamostatňující se skupina* („grupa usamodzielnienia“) – fungování skupiny vychází z holandského vzoru. V rámci těchto institucí existuje síť pavilonů nebo pronajatých bytů v různých částech města (v České republice tomu odpovídá systém tréninkového bydlení). Probíhají zde výchovné a resocializační činnosti podle potřeb klientů. V některých případech se v těchto skupinách připravují klienti od 13 let věku, tento program je však určen především pro mládež od 16 do 19 let (Kamińska, 2005, s. 98);
  - * *autonomní skupina* („grupa autonomiczna“) – je to část instituce, která je většinou umístěna mimo samotnou instituci. Základním cílem je pomoc při přechodu do dospělosti (osamostatnění) a život v lokální společnosti mimo DD. Skupina má max. 10 klientů, je dotována

z okresních zdrojů a různých lokálních či evropských dotací. Klienti jsou vzhledem k dalšímu vzdělávání ve věku od 17 max. do 24 let (Prokosz, 2001, s. 99–100), (tomuto modelu odpovídají v České republice „zvláštní výchovné skupiny“).

V devadesátých letech proběhla reforma polského systému sociálního zabezpečení, současně byl také reformován systém školství, administrativy a financování. Ministerstvu práce a sociálních věcí byl svěřen dohled nad náhradní péčí, za kterou před reformou odpovídalo Ministerstvo školství. Ministerstvo práce a sociálních věcí je tedy odpovědné za zákony týkající se sociální podpory aj. (Kaczmarek, 2007).

V zákoně o sociální pomoci (Ustawa o pomocy społecznej, 2004) je stanoveno, že děti a mladiství s mentálním postižením by měly být umisťovány do **domovů sociální péče**, nezletilé svobodné matky **do domovů pro svobodné matky** a mladí lidé bez zajištěné rodičovské péče mohou být umístěni do speciálních edukačních center, do 24 **hodinových poradenských center pro mladistvé**, do některých dalších zařízení poskytujících náhradní péči, případně do **výchovně nápravných zařízení** (např. v případě páchání trestné činnosti apod.).

Zákon o sociální pomoci z roku 2004 spolu s dalšími nařízeními Ministerstva práce a sociálních věcí definuje způsoby pomoci dítěti a rodinám, které nemohou obnovit „zdravý“ vztah s dítětem. Snaží se vyzdvihnout **rodičovskou pravomoc** a chránit právo dítěte „**žít a být zapojeno**“ do rodiny, kterou chápe jako rodinu původní (základní). Rodiny, které se potýkají s problémy v plnění svých povinností vůči dětem, mají garantované poradenské služby, terapeutickou pomoc, případně rodičovské vzdělávací kurzy. Zákon stanovuje, že umístění dítěte do náhradní péče by mělo být až poslední – krajní možností. Umístění dítěte do náhradní výchovné péče by tedy mělo dojít pouze v případě, není-li z nějakého důvodu již možné ponechat dítě ve vlastní rodině či pěstounské péči.

Zákon také zajišťuje právo na pomoc při opuštění náhradní péče. Většina osmnáctiletých, kteří opouští náhradní péči, má právo na **finanční podporu**, která jim má pomoci při přechodu do nezávislého samostatného života, v dalším studiu či hledání práce,

Zákon o sociální podpoře a nařízení Ministerstva práce a sociálních věcí z roku 2004 určují zákonný rámec pro **podporu osob**, které se mají osamostatnit, pokračují ve vzdělávání nebo začínají žít „nezávislý život“.

Článek 88 zákona o sociální pomoci definuje podporu určenou pro osamostatnění a popisuje kategorie příjemců takovéto podpory. Podpora je dostupná osobám starším 18 let včetně a žijícím v nějaké formě náhradní péče. V zákoně

je stanoveno, že podpora má být poskytnuta osobám, které byly umístěny do náhradní péče na nejméně jeden rok na základě rozhodnutí soudu a které mají určen Individuální **plán pro opuštění náhradní výchovné péče**¹. Podpora může být finanční, materiální, případně související s bydlením, vzděláváním nebo zaměstnáním (Ustawa o pomocy społecznej, 2004).

Finanční podpora

Článek 89 zákona o sociální pomoci specifikuje pravidla finanční podpory určené na ulehčení osamostatnění, pokračování ve studiu a pořízení základního vybavení. Tato podpora je podmíněna finanční potřebou, což znamená, že členové rodiny příjemce nejsou schopni financovat jeho výdaje.

Materiální podpora

Materiální podpora zahrnuje například náklady na rekonstrukci bytu a potřebný materiál, domácí potřeby a další vybavení. Maximální finanční hodnota této podpory je 300 procent měsíčního základu (minimální mzdy). Stejně jako u finanční podpory je třeba, aby se příjemce zavázal k plnění Individuálního plánu osamostatnění, který souvisí s opuštěním náhradní péče.

Podpora na bydlení

Podpora na bydlení zahrnuje:

- možnost nějaký čas „bydlet pod dohledem“, bez povinnosti platit nájem;
- plné nebo částečné financování nájmu bytu;
- pomoc při získávání sociálního bydlení;
- možnost částečného uhrazení ubytovacích výdajů příjemci podpory, který stále studuje a bydlení na koleji;

Podpora vzdělávání

Dávky určené pro pokračování ve studiu jsou trvalé a dosahují 30 procent z měsíčního základu (minimální mzdy), tj. přibližně 495 PLZ, resp. 120 EUR (rok 2010). Mladí lidé mohou obdržet tyto dávky pouze v průběhu školního nebo akademického roku. Podpora je poskytována do 25 let věku studenta.

---

¹ V textu budeme tento Individuální plán pro opuštění náhradní výchovné péče označovat jako Individuální plán osamostatnění. V prostředí sociálních služeb, v rámci sociální práce v České republice jsou podobné plány označovány jako „Individuální plány“ (viz kapitola 1.2).

Zaměstnanecká podpora

Zákon o sociální podpoře (čl. 88) určuje, že ti, kteří opouští náhradní péči, mají nárok na podporu při hledání zaměstnání. Tato podpora však není definována v zákoně ani dodatečných nařízeních. Dostupnost této služby tedy plně závisí na opatrovníkovi osamostatnění nebo sociálním pracovníkovi. Opatrovníci mohou hrát důležitou roli tím, že budou klienty motivovat k učení se potřebným dovednostem, usilovat o jejich další vzdělávání a pomáhat jim hledat zaměstnání (Andrzejewski, 2006, s. 230).

Individuální plán osamostatnění

Individuální plán osamostatnění je společenská smlouva mezi osobou, která se má osamostatnit a Krajským centrem pro rodinnou podporu (Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie – zkráceně „PCPR“). Plán je základem pro finanční podporu od PCPR pro klienta.

Plán se připravuje nejpozději měsíc před tím, než klient oslaví 18. narozeniny. Připravuje ho klient a **opatrovník osamostatňování**² s pomocí pracovníka Krajského centra pro pomoc rodině a je schvalován jeho ředitelem nebo pověřeným pracovníkem. Plán by měl zahrnovat informace o podpoře osoby, která bude opouštět náhradní péči. Tyto informace se týkají kontaktů s vlastní rodinou, způsobů získání profesionálních a odborných dovedností, nebo vzdělání, pomoci při hledání zaměstnání a bydlení (bydlení pod dohledem, sociální bydlení poskytované podle zákona) a pomoci při zajištění státního zdravotního pojištění.

Povinnosti stanovené klientovi jsou termínované. Pokud není povinnost splněna včas, může dojít ke **snížení nebo úplnému zrušení finanční pomoci**. Osoba, která se chystá opustit náhradní péči, musí také podepsat prohlášení o skutečném („pocitivém“) investování financí do základních potřeb, například do bydlení, vzdělání, osobního odborného tréninku nebo zlepšení různých dovedností, které vedou k nalezení zaměstnání, zlepšení vzdělání či bydlení. Tato dohoda je součástí individuálního plánu osamostatnění.

Osoba, která bude opouštět náhradní péči, si obvykle zvolí opatrovníka nejdéle dva měsíce před osmnáctými narozeninami (ve skutečnosti je většinou opatrovník určen PCPR). Ředitel Krajského centra má právo odmítnout navrženého kandidáta. Opatrovník dobrovolně spolupracuje s rodinou, školou nebo

---

² Někdy je také nazýván kurátorem osamostatňování. Jedná se většinou o vychovatele či pracovníka PCPR, kterého si klient vybere, případně, který mu je určen jako osoba, která ho bude provázet v rámci procesu osamostatňování, tedy před a po nějaký čas i po odchodu z výchovného zařízení (viz kapitola 7.3.2).

zaměstnavatelem klienta. Pokud opatrovník neplní svoje povinnosti, je možné na něj podat stížnost Krajskému centru.

Umísťování dětí do náhradní péče

Pro vytvoření představy zde budou předloženy velmi zajímavé statistiky. V roce 2009 mělo Polsko okolo 38 milionů obyvatel, z toho 5,9 milionů (15,5%) dětí mladších 15 let a 8,5 mil. (22,4%) dětí a mladistvých do 19 let (GUS, 2009). Jedno ze tří dětí bylo ohroženo **extrémní chudobou**, což je nejvyšší výskyt v EU.

Většina dětí bez rodičovské péče je umísťována do nepříbuzenské **pěstounské péče**. V roce 2008 žilo 4895 dětí v nepříbuzných **profesionálních pěstounských rodinách**, což je více než dvojnásobek počtu ve srovnání s rokem 2000 (GUS, 2009).

Podle ministerstva práce a sociálních věcí bylo v roce 2008 v náhradní výchovné (rezidenční) péči 30296 dětí, ať už se jednalo o zařízení zřízená státem, nestátními či církevními organizacemi. Z tohoto počtu žilo 2226 dětí v **dětském domově rodinného typu** (dětský domov s menším počtem dětí).

Přibližně 21000 14 až 18letých je umístěno do náhradní péče, z toho 9500 klientů starších 14 let žije v rezidenční péči (z nich 801 v malých dětských domovech rodinného typu). V rezidenční péči je 744 klientů starších 18 let, kteří pokračují ve vzdělávání.

V roce 2008 opustilo zařízení náhradní výchovné péče 2064 klientů starších 18 let. Do původních rodin se navrátilo přibližně 1000 mladých lidí a 793 z nich založilo vlastní domácnost.

Možnosti bydlení

Omezená nabídka ubytování často znamená, že ti, kteří budou opouštět, nebo již opustili náhradní péči, musí někdy čekat déle než tři roky na přidělení **obecního bytu**. Kvalita ubytování, které poskytují obce, bývá velmi nízká. Z celého Polska je nabídka ubytování nejlepší ve Varšavě. V jedné ze čtvrtí tohoto města jsou pro bývalé klienty výchovných zařízení vyhrazeny byty v blocích, což ale může vést k vytvoření jakéhosi „ghetta“ bývalých klientů ze zařízení náhradní péče („koncentrované“ bydlení sociálně slabých občanů).

Ti, kteří opustí náhradní péči, nebývají často dostatečně vyspělí a postrádají dovednosti potřebné k samostatnému životu (sami klienti často v rozhovorech zdůrazňují důležitost „bydlení pod dohledem“). Kvůli omezené finanční podpoře musí tito mladí lidé pracovat i v průběhu studia. Aby si udrželi svoji práci, jsou

také často nuceni zanechat prezenčního studia, které je obvykle bezplatné a zvolit si místo něj placené kurzy dálkového studia aj. (Jasko, Zaborowski, 2009).

4. Odchod klientů ze systému náhradní výchovné péče

Klienti výchovných zařízení často opouštějí zařízení sociálně nepřípravení, bez trvalejších **interpersonálních vztahů**, sociálně nejistí a izolovaní, bez sociálních jistot a trvalého zázemí. Většinou nejsou schopni navázat trvalé partnerské vztahy, najít a udržet si pracovní místo. Vyznačují se častějšími osobními a sociálními konflikty, častou fluktuací a migrací, vysokým procentem trestné činnosti, nedostatkem motivace k překonávání problémů a získávání zaměstnání, snadnou sociální ovlivnitelností a podléhání sociopatogenním vlivům. Často trpí nízkou sebedůvěrou nebo naopak abnormálně vysokým sebehodnocením (Kovařík, 2004b).

Do „**samostatného života**“ vstupuje v České republice každý rok zhruba 250 klientů, kteří vyrostli ve výchovném zařízení. Více než polovina z nich se během několika let „ocitne“ v dalším státě (krajem, městem, církví, občanskou společností či soukromou osobou) provozovaném zařízení, ať už je to dům na půli cesty, azylový dům, noclehárna, denní centrum, chráněné bydlení nebo dokonce výchovně nápravné zařízení (Folda a kol., 2009). Na vině je zejména systém péče o tyto klienty, který je mnohdy zcela **nedostatečně připravuje na odchod do samostatného života**.

Napravit chyby nevyhovujícího systému péče o děti žijící mimo vlastní rodinu se často snaží neziskové organizace. Jejich podpora ze strany státních institucí je však mnohdy slabá a nekoordinovaná. **Dlouhodobý pobyt klientů ve výchovném zařízení** (institucionální či ústavní péči) má v mnohých případech významně **negativní vliv** na jejich další průběh života. Lze říci, že má významný vliv na celý jejich život. I při nejlepší péči nejsou výchovná zařízení schopna připravit své klienty na běžný život spojený se všemi právy, povinnostmi, starostmi i radostmi.

Na rozdíl od dospívajících vyrůstajících v rodině, musí klienti v náhradní výchovné péči, kteří v době **dosazení zletilosti** (v České republice i Polsku 18 let) nestudují, svůj „domov“ (v tomto případě výchovné zařízení) opustit. Podle průzkumu (Kovařík a kol., 2004) provedeného Střediskem náhradní rodinné péče se téměř polovina z nich (46 %) vrací z ústavní péče **zpět do původní rodiny**, která se o ně v minulosti nedokázala postarat, nebo která je dokonce ohrožovala na zdraví nebo na životě. Ve 35 % případů je jejich původní rodinné zázemí

hodnoceno jako „velmi problematické“, v 64 % jako „problematické“. Pouhé jedno procento z těchto rodin je označováno za „bezproblémové“.

Tuto situaci potvrdily i výsledky analýzy provedené Ministerstvem vnitra České republiky (srovnej: Folda a kol., 2009), zveřejněné v roce 2007, zpracovávající údaje o klientech opouštějících zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy v letech 1995 – 2004.

Analýza rovněž potvrdila, že v České republice chybí jasně definovaný, vnitřně provázaný a především **funkční systém následné péče** o klienty odcházející z institucionální péče. Lze k tomu využít např. údaje o klientech, kteří se po ukončení pobytu v institucionální péči vrátili do své původní biologické rodiny. Celkem 41% z nich se po opuštění institucionální péče dopustilo trestné činnosti! Toto vysoké číslo je výsledkem dvou vzájemně souvisejících faktorů. Jednak se mnohdy během pobytu dětí v institucionální péči **s původní rodinou nepracuje a neřeší se její problémy**, které byly často příčinou pro odebrání dítěte z rodiny, a současně nejsou ani klienti odpovídajícím způsobem připravováni na přechod do samostatného života. Potvrzuje to i další výsledek šetření, které provedlo Ministerstvo práce a sociálních věcí, ve kterém celá jedna třetina lidí bez přístřeší („bezdomovců“) měla ve svém životě zkušenost s pobytem v náhradní výchovné péči.

Také v současné době potvrzují azylové domy v ČR zvyšující se počet uživatelů, kteří přicházejí z DD a VÚ. **Azylové domy** současně upozorňují na to, že klienti opouštějí výchovná zařízení se špatnou přípravou na život a práci (zdroj: ČT 24, hlavní zpravodajská relace, 29. 4. 2015).

Z pohledu práce zařízení náhradní výchovné péče není důležitá pouze práce s klientem, směřující k jeho přizpůsobení se novému prostředí výchovného zařízení, budoucí nové rodiny, případně osamostatnění, ale současně také snaha o změnu původního prostředí, ve kterém dítě před odebráním z rodiny žilo. Pouze změnou obou entit pak můžeme dosáhnout vytyčených cílů – začlenění klienta zpět do **přirozeného životního prostředí**.

5. Stav služeb následné péče

Státem garantovaný **systém sociálních služeb** není schopen adekvátně reagovat na problémy a potřeby klientů opouštějících výchovná zařízení (nebo klientů, kteří pomoc zařízení následné péče potřebují), a to především v důsledku buď nedostatečné kapacity jednotlivých zařízení, chybějících finančních zdrojů nebo dokonce absence určitého typu zařízení v dané lokalitě. Další formy podpory

klientů během a po odchodu z náhradní výchovné péče mají silně omezený charakter a nelze tvrdit, že skutečně vždy znamenají žádoucí podporu klientů odcházejících z náhradní výchovné péče.

Velká část poskytovaných služeb pro výše uvedené klienty je proto dnes zajišťována nestátními **neziskovými organizacemi** (občanská sdružení, nadace, nadační fondy apod.), které se ve spolupráci se zařízeními pro výkon náhradní výchovné péče snaží nabídnout jejich klientům služby a projekty, které by jim měly napomoci k úspěšnému vstupu do života.

Nyní uvedeme **několik projektů** nebo služeb v ČR, které jsou primárně nabízeny, resp. vznikly pro klienty odcházející ze systému náhradní výchovné péče. Mají následující podobu:

- **odborné poradenství** – poskytují klientům potřebné informace. Jde např. o rodinné a mezilidské vztahy, pracovní právní vztahy aj. Odborné poradenství je poskytováno prostřednictvím osobních konzultací, infolinek i internetových porad. Např. Střediskem náhradní rodinné péče jsou pro klienty žijící mimo vlastní rodinu zřízeny webové stránky: <http://odchazim.cz/>;
- **trénink dovedností** pro život a vzdělávání – slouží ke „zmírnění“ uvedených problémů a negativních vlivů výchovy ve výchovných zařízeních. To si vzal za cíl např. společný projekt Centra tělovýchovy a sportu Vysoké školy ekonomické a Střediska náhradní rodinné péče „**Start do života**“, do kterého se během roku a půl (leden 2007 – červen 2008) zapojilo 170 mladých lidí ve věku 16 – 18 let z 26 dětských domovů (Start do života, 2008). Dále se jedná např. o festival „**Out off Home**“. V letošním roce proběhl jeho 9. ročník. Jedná se o aktivitu, která umožňuje klientům náhradní péče vyzkoušet si, jaké je to osamostatnit se;
- „**doprovázení**“ – pomáhá osobám, které si nedokáží poradit v běžných situacích, např. pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím. Jedná se např. o doprovázení na úřadech a jiných institucích;
- **ubytování** – jde o **službu sociální prevence**, která má zabránit sociálnímu vyloučení osob a pomoci osobám překonat jejich nepříznivou sociální situaci spojenou se ztrátou bydlení, a která má současně chránit společnost před patologickými společenskými jevy. Ubytování je možné poskytnout podle konkrétní potřeby v azylových domech, domech na půli cesty, intervenčních centrech i noclehárnách;

- **pomoc v životní orientaci** – jde o podporu při hledání hodnotového systému. Středisko náhradní rodinné péče má např. program pro dospívající děti romského etnika, které vyrůstají v majoritních rodinách (ve výchovných ústavech). Těmto dětem se pod vedením romských asistentů přibližuje problematika romství, historie Romů, jejich zvyky apod. Zároveň tyto děti v **romských asistentech** získávají pozitivní vzory Romů, kterým se podařilo běžným způsobem zařadit se do života;
- **finanční pomoc** – ve formě finanční či materiální podpory klientů výchovných zařízení v rámci různých projektů, evropských a jiných fondů;
- **získání řidičského průkazu** – zabezpečuje ho fond manželů Livie a Václava Klausových jako podporu budoucího uplatnění dospívajících dětí z dětských domovů;
- **práce** – pracovní a terapeutická dílna Domu Šance v rámci projekt „Šance“;
- **získávání dovedností** – např. projekt „Atd..“, jedná se o vícedenní semináře, ve kterých se děti z DD ve věku 16 – 20 let učí potřebným dovednostem, které budou potřebovat po opuštění zařízení (např., jak se ucházet o zaměstnání, jak se chovat a jednat na úřadech, získávají informace, na co mají nárok v zaměstnání, v nezaměstnanosti nebo tíživé situaci apod. Součástí seminářů je také vydání publikace „Slabikář“ (obdoba polského „Przewodniku usamodzielnienia – Průvodce osamostatňování). Tento „Slabikář“ slouží jako jakýsi manuál pro orientaci v životě klienta po opuštění výchovného zařízení;
- **zvýšení vzdělanosti** – např. projekt „Najdi si svůj směr“, který je realizován nadací Terezy Maxové. Cílovou skupinou projektu jsou děti vyrůstající v ústavní péči ve věku 6 – 18 let. Záměrem je zvýšení vzdělanosti a tím zaměstnanosti těchto dětí;
- **založení osobního konta** – ve spolupráci s KB, jedná se o projekt realizovaný opět fondem Livie a Václava Klausových, jehož účelem je pomoc dětem dětských domovů při jejich přípravě na vstup do života po opuštění dětského domova. Podstatou projektu je založení osobního konta, na které jim nadační fond přispívá pravidelným ročním příspěvkem ve výši 2500Kč, aj.

Toto byl stručný přehled vybraných podpůrných nástrojů pro klienty odcházející ze systému náhradní výchovné péče v ČR. Formálně se zdá, že je v České republice dobře rozvinutý a především **fungující systém následné péče**. Skutečnost je však jiná. Existuje sice poměrně velké množství služeb, zajišťovaných především

nestátními neziskovými organizacemi, církevními organizacemi a jinými organizacemi, tyto služby jsou však regionálně velmi nepravidelně rozložené, jejich nabídka navíc není nijak koordinovaná. Zatímco v některých regionech (především Praha) je nabídka relativně široká, v jiných částech republiky je nabídka těchto služeb velmi omezená nebo dokonce téměř neexistuje.

V neposlední řadě je třeba připomenout, že **služby následné péče** pro klienty odcházející ze systému náhradní péče upravuje z větší části zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách. Tento zákon stanoví, že Krajské úřady registrují poskytovatele sociálních služeb a současně také garantují kvalitu poskytovaných služeb. Zásadní komplikací je v této souvislosti fakt, že Kraj by měl ve svých plánech vycházet ze střednědobých plánů obcí, ty však nejsou povinné takové plány vytvářet. Z toho vyplývá, že je pro Kraje těžké tato zařízení zřizovat, jestliže neobdrží střednědobé plány a požadavky obcí. Tento problém však nebudeme dále rozvíjet, neboť by to bylo na další samostatné téma.

V kapitole „Náhradní výchovná péče“ jsme měli možnost se krátce seznámit se systémem a problémy náhradní péče v České republice a také v Polsku. Téma je velmi široké a zdaleka jsme nepředložili všechny dostupné informace ani nevyčerpali všechny dostupné zdroje těchto informací. K tématu se ještě vrátíme v rámci kapitoly 4 „Osamostatňování klientů v mezinárodním srovnání“. V následující kapitole se budeme věnovat klientům zařízení výchovné péče, kteří v těchto zařízeních žijí a kteří je opouštějí.